

ЖАКЫШОВА Б. Ш.

¹*И. Арабаев ат. КМУ*

Кыргызстан, Бишкек

РЫСПАЕВА Б. С.

²*КББА*

Кыргызстан, Бишкек

Zhakyshova1B.Sh.

I. Arabaev at. KМУ

Kyrgyzstan, Bishkek

Ryspaeva2 B.S.

КББА

Kyrgyzstan, Bishkek

ПРОФИЛДИК БИЛИМ БЕРҮҮ - ОКУУЧУЛАРДЫ КЕСИПТИК ЖАКТАН ӨНҮКТҮРҮҮНҮН ШАРТЫ

ПРОФИЛЬНОЕ ОБРАЗОВАНИЕ - КАК УСЛОВИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ УЧАЩИХСЯ

VOCATIONAL EDUCATION - AS A CONDITION FOR PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF STUDENTS

Аннотация. Макалада орто мектептин жогорку класстарын профилдик окутуунун актуалдуулугу, максаттары жана милдеттери жазылган. Мындан тышкары мектептеги билим берүүнүн сапатын жакшыртуу максатында, химияны жогорку деңгээлде окутуунун негизинде окуучулардын билимдеринин, билгичтиктеринин жана көндүмдөрүнүн өнүктүрүүдө, алардын жоопкерчиликтирин сездирүү, окуу, таанып-билүү, ишмердүүлүктөрүн өркүндөтүү каралган.

Аннотация. В статье описана актуальность, цели и задачи профильного обучения старшеклассников средней школы. Кроме этого, внимание уделено развитию знаний, умений и навыков учащихся, формированию ответственности за обучение, развитие трудолюбия и усердия с целью повышения качества школьного образования путем обучения химии на высоком уровне.

Түйүндүү сөздөр: профилдик билим берүү, профориентациялык этап, профилдик билим берүүнүн шартында окуучуларды өзүн өзү аныктоосу, окутуу процессин дифференцирлөө, кесиптик жактан өзүн өнүктүрүү.

Ключевые слова: профессиональное образование, профессиональная ступень среднего образования в контексте студенческой самоидентификации, процесс дифференциации обучения и профессионального развития.

Abstract. This article involves the profile teaching that means continuous educational step and its importance purpose and task. Besides the author focuses on the development of pupil's educational qualities, abilities and skills, offer them be responsible, enhance comprehension, perception, diligence and endeavour in order do upgrade the qualification of schools by teaching chemistry on top-level.

Key words: secondary education, vocational stage of secondary education in the context of student self-identification, the process of differentiation of training and professional development.

Окутуу процесси - бул окуучунун систематикалык билим алуунун бирден бир жолу болуу менен бирге, анын инсан катары өнүгүшүнө шарт түзөт. Окутуу процессинде окуучуларда жаңы ойлоо жаралат, калыптанат, андан ары психикалык жактан өнүгөт жана ар түрдүү иш аракеттердин жардамынын негизинде билимге ээ болуп, аларды керектүү кырдаалда пайдалана билүү тажырыйбасын өздөштүрүшөт. Бул учурда окуучуда өзүн-өзү уюштуруу жана маселелерди чечүү компетенттүүлүгү калыптанат.

Инсандын эффективдүү өнүгүүсүн жана калыптануусун камсыз кылуу, анын уюштуруучулук иш аракетинин жогорку активдүүлүгүнөн көз каранды болот. Активдүүлүк себептери таанып билүү, эрк, мотиви, эмоциялары менен байланыштуу.

Ошондуктан бул маселени ишке ашырууда, жалпы билим берүүчү мектептерде химия предмети боюнча түзүлгөн программаларда негизги түшүнүктөрдү калыптандыруу бирге эле профилдик окутуу эске алынган. Бул бир жагынан, окутуу процессинин эффективдүүлүгүн жогорулатса, экинчи жагынан окуучулардын позициясын күчөтөт, башкача айтканда өз иш аракеттерин уюштура билүү мүмкүнчүлүгүнүн жоопкерчилигин камсыз кылат.

Профилдик билим берүү шартында жогорку класстын окуучуларынын алдында келечектеги кесибин кантип туура тандап алуу проблемасы турат. Ошол эле убакта 9-класстын бүтүрүүчүсү да жогорку мектепте профилди тандап алууда кыйынчылыктарга туш келишет. Айрымдары кандайдыр бир факторлордун негизинде б.а. жолдошторунун, улуу адамдардан айткандары боюнча тандап алышса, айрымдары массалык маалымат каражаттарынын таасиринин негизинде тандап алышат. Бул маселе боюнча анкеталардын анализдөөлөрү көрсөткөндөй :

- 50 % окуучулар келечектеги кесибин тандоодо өзүнүн реалдуу мүмкүнчүлүгү жана эмгек рыногунун керектөөсү менен байланыштырбайт;

- 46 % чоң кишилердин көрсөтмөлөрү менен тандап алышкан (ата- энелер, туугандары, тааныштары);

- 20-25 % профессияга ээ болбой туруп окуусун таштап салат;

- 30% бүтүрүүчүлөр адистиги боюнча ишке орношпойт.

Жогорудагыдай абалдын келип чыгышынын себептери болуп:

- мектеп тепкичинен баштап эле кадрларды даярдоодогу мамлекеттик кызыкчылыктыктан жоктугу;

- окуучулардын өзүн өзү аныктоосундагы мугалимдердин психологиялык-педагогикалык колдоо көрсөтүүсүнүн жетиштүү көңүл бөлүнбөгөндүгү;

- ата-энелердин өздөрүнүн балдарынын кесипти тандап алуудагы жардам көрсөтүүдөгү педагогикалык маданияттын жоопкерсиздиги;

- профессионалдык билим берүү менен мектептин ортосунда байланыштын жеткиликтүү деңгээлде ишке ашпагандыгы.

Бул сыяктуу жетишпегендиктерди санай берсек болот, бирок бул жетиштүү. Андыктан бул проблемадан чыгуу үчүн, жалпы билим берүүчү мектептер менен профилди окутуунун ортосундагы карама каршылыктарды көрсөтүү зарыл. Анткени жалпы билим берүүчү мектептерде деле окуучуларга универсалдык билимдердин системасын, билгичтиктерди, көндүмдөрдү калыптандыруу менен бирге эле, алардын өз алдынчалык иш аракетинин тажрыйбасын жана жоопкерчилигин өнүктүрүүгө басым жасалат.

Профилдик билим берүүнүн шартында окуучуларды өзүн өзү аныктоосу төмөнкүлөрдү камтыйт:

- окуучулардын сабактан тышкаркы окуу-практикалык өзүн аныктоосунда билим берүүнүн мазмунун интеграциялоону күчөтүү;

- ресурстарды консолидациялоодо мектептин башка окуу жайлар менен байланышын күчөтүү;

- эмгек рыногунун керектөөсү жана окуучулардын кызыгууларын, жөндөмдүүлүктөрүн эске алган вариативдүүлүк профилдик окутууну камсыз кылуу;

- окуучулардын тандап алаган профили боюнча практикалык тажрыйбанын болушу боюнча элестөөлөрүн эске алуу менен милдеттүү предпрофилдик даярдыгын камсыз кылуу;

- мугалимдин иш аракетинин өзгөрүшүнө байланыштуу ага психологиялык, педагогикалык жардам көрсөтүү (насаатчы, ментор, фасилитатор ж.б.).

Профориентациялык компетенттүүлүк

Бүгүнкү күндө педагогикалык илим же практика иш аракетин негизинде профилдик билим берүүнү ишке ашырууга даяр эмес. Себеби, билим берүү парадигмасынын билимдерди топтоо боюнча тажрыйбасынын негизинде баалуулук - ой жүгүртүүчүлүк жана практикага багыттоочулуктун жардамы менен ишке ашырууга болот. Окуучулардын профилди тандап алуу ситуациясы төмөнкүдөй этаптарды камтыйт:

- пропедевтикалык (8-классты аяктап жатканда же 9- класстын башында) окуучулардын билим берүү боюнча суроо талаптарын аныктоо;

- негизги (9-классты окуп жаткан мезгили) мектептерде зарыл болгон профилдик билим берүү иш аракетинин түрлөрүн моделдештирүү жана ар кандай билим берүүчүлүк кырдаалдарда чечим кабыл ала билүү;

- жыйынтыктоочу (9-классты бүтүп жаткан мезгили) жогорку мектепте окуучулардын профилди тандап алууга болгон чечиминин даярдыгын баалоо.

Пропедевтикалык этапта төмөнкү иш аракеттер ишке ашырылат:

1. Региондун «билим берүү картасын» презентациялоо. Ал өзүнө төмөнкүдөй маалыматтык блокторду камтыйт:

- профилдик билим берүүнүн перспективасы жана деңгээлдери боюнча мүнөздөмө;

- профилдик билим берүүнүн ар кандай типтери жана деңгээлдери боюнча окуу жайларда профилдик билимге ээ болуудагы чектөөлөр жана тобокелдер;

- мурда бүтүп кеткен бүтүрүүчүнүн профессионалдык жактан жетишкендиктеринен мисал келтирүү;

- ошол региондогу ар кандай тармактагы эмгек рыногуна ылайыктуу адистердин зарылдыгын көрсөтүү;

Буларды ишке ашыруу максатында экскурсияларды уюштуруу, видеофильмдерди көрсөтүү, ачык эшик күндөрүнө катышууну көрсөтүшөт.

2. Жалпы билим берүүчү мектептерде, мектептер ортосундагы окуу комбинаттарда жана кошумча билим берүү жайларда предпрофилдик жана профилдик окутуунун жолдорун жана мүмкүнчүлүгүн презентациялоо.

3. Мугалимдердин жана ата-энелердин пикирлерин эске алуу менен окуучулардын кызыкчылыгына, жөндөмдүүлүгүнүнө талдоо жүргүзүү. (анкета, тест, аңгемелешүү, фокус группаларды жүргүзүү аркылуу). Ага төмөнкүдөй талаптар коюлат.

- экспресс-режимде колдонуу мүмкүнчүлүк каражаты катарында;
- мугалимдер үчүн жыйынтыктарын интерпретациялоо;
- профориентациялык каражаттарды колдонуу алардын профилдик ориентацияга көнүү мүмкүнчүлүгүн камыз кылуу;
- диагностикалык процедураларды пайдалануу менен предпрофилдик даярдоонун «башында» (8-класстын аягында же 9-класстын башында) жана «аягында» (9-класстын аягында) алынган жыйынтыктарды көз салуу.

Бул жогоруда айтылгандарды ишке ашыруу үчүн специалисттерди (адистерди) да тартуу керек. Профпедагогикалык жана аяктоочу этапты - профилдик ориентациялоо борборунун кызматкерлери жана муниципалдык башкаруу органдарынын кызматкерлеринин таасирлери маанилүү. Ал эми негизги этапты – мектеп психологдору, класс жетекчилери, социалдык педагогдор ж.б. профориентация жүргүзгөн кызматкерлерге төлөө билим берүүнү камсыз кылган окуу жайдын кошумча фондунан ишке ашырылат.

Жыйынтыктап айтканда, профилдик билим берүү аркылуу окутуу процессинин түзүмүн, мазмунун жана уюштурулушун өзгөртүүнүн эсебинен, окуучунун кызыкчылыгын, шыгын жана жөндөмдүүлүгүн эске алууга, жогорку класстын окуучуларынын билим алуусун улантуу жагындагы кесиптик кызыкчылыктарына ылайык шарт түзүүгө мүмкүнчүлүк берүү жана аларды кесиптик жактан өнүктүрүү зарылдыгы ишке ашмакчы.

Адабияттар

1. Джанерян С.Т. Профессиональная Я- концепция: системный анализ. – Ростов н/Д, 2004.
2. Концепция профильного обучения на старшей ступени школьного образования // Кыргызской Республики проект официального документа в образовании. Кут билим 23 март.2007.
3. Чистякова С.Н. Профессиональная ориентация школьников на этапе перехода к профильному обучению // Народ. образ-ние. №9. – 2006.
4. Новожилова Н.В., Фирсова М.М. Предпрофильная подготовка учащихся 9-х классов общеобразовательных учреждений: итоги эксперимента и перспективы дальнейшего развития. // Народное образование. №6. – 2004.